

УДК 342.95

Мороз Оксана Богданівна –

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

Oksana V. Moroz –

candidate of juridical sciences,

assistant professor of the department of administrative law and proceedings,

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 79000, Ukraine)

Гурковська Катерина Андріївна –

викладач кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

Kateryna A. Hurkovska –

lecturer of the department of administrative law and proceedings,

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 79000, Ukraine)

Застосування електронних доказів в адміністративному судочинстві

Розглядаються питання новели Кодексу адміністративного судочинства – електронних доказів, їх подання до суду та збереження юридичних властивостей з метою врахування при винесенні рішення. Досліджуються визначення поняття «електронні докази», «електронний цифровий підпис» та «електронний документ». Особла увага приділяється дослідженню позиції судів щодо визнання електронних доказів (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайтів (сторінок), текстових, мультимедійних та голосових повідомлень, метаданих, баз даних) в якості доказів у адміністративному процесі.

Ключові слова: право на справедливий суд, електронні докази, електронний документ, електронний цифровий підпис, рішення суду.

Рассматриваются вопросы новеллы Кодекса административного судопроизводства - электронных доказательств, их представления в суд и сохранения юридических свойств с целью учета при вынесении решения. Исследуются определение понятия «электронные доказательства», «электронная цифровая подпись» и «электронный документ». Особое внимание уделяется исследованию позиции судов о признании электронных доказательств (текстовые документы, графические изображения, планы, фотографии, видео- и звукозаписи и т.д.), веб-сайтов (страниц), текстовых, мультимедийных и голосовых сообщений, метаданных, баз данных) в качестве доказательств в административном процессе.

Ключевые слова: право на справедливый суд, электронные доказательства, электронный документ, электронная цифровая подпись, решения суда.

O.V. Moroz, K.A. Hurkovska *The Use of Electronic Evidence in Administrative Proceedings*

The issues of the amendment to the Code of Administrative Procedure – electronic evidence, their submission to the court and the preservation of legal properties in order to take into account when making a decision. The definitions of "electronic evidence", "electronic digital signature" and "electronic document" are studied.

These terms help to determine the types of electronic evidence, ways to identify the author with the possibility of their further use in court.

Particular attention is paid to the study of the position of courts on the recognition of electronic evidence (text documents, graphics, plans, photographs, video and audio recordings, etc.), websites (pages), text, multimedia and voice messages, metadata, databases) as evidence in the administrative process.

Electronic evidence differs from other types only in that its reproduction requires the use of appropriate technical means. They exist in intangible form, they can be transferred or copied to other sources, without losing their basic characteristics. They can also exist in several places at the same time, for example, if a copy is made from the phone to another device, then such information will be contained on two devices. In practice, in administrative proceedings, electronic evidence is not only text documents on paper, but also any information in electronic format, which includes the following circumstances of the case. Regarding the definition of "electronic evidence", lawyers define the form of presentation of information and have significantly expanded the concept and generalization of the use of electronic evidence compared to the use of written evidence. It is electronic, as well as any other evidence, is used in each unrestricted category of administrative cases. The court cannot use certain means of proof and others cannot, so the use of electronic evidence is a priority choice of litigants.

Keywords: *right to a fair trial, electronic evidence, electronic document, electronic digital signature, court decision.*

Постановка проблеми. Аналіз практики свідчить про потребу в оновленні методики збирання, процесуального закріплення та оцінки доказової інформації в адміністративних справах. Істотних уточнень потребує правова конструкція інституту доказів і концепція доказування. Інститут доказів також зазнає суттєвих змін за рахунок впливу інноваційних технологій та появи нового виду інформаційного простору. Це сприяє появі таких засобів доказування, які враховують реалії сьогодення, тому закріплення на законодавчому рівні можливості використовувати нові види доказів свідчить про якісно новий рівень здійснення національного адміністративного судочинства [8, с. 174].

Поширення хвороби коронавірусної інфекції, карантин і світовий локдаун активізували роботу щодо дистанційної співпраці. Майже усі сфери суспільного життя змушено перейшли в онлайн, і діяльність суду не є винятком. І тому електронне судочинство, зокрема відеозасідання, вводили в дію з початку функціонування. Саме до такої складної ситуації призвело тривале впровадження введення в дію ЄСІТС і повної діяльності електронного суду. Всі ті зміни щодо реформування та покращення діяльності тягне за собою, що судочинство все частіше застосовує онлайн-формат засідання у судах. Суди все більше і частіше сприймають та використовують на практиці такі його системні елементи, як електронні докази [2, с. 167].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративного судочинства в Україні є актуальними, тому проблемам цього виду юридичного процесу присвятили роботи такі вчені як: Н.О. Армаш, А.В. Басова, В.М. Бевзенко, В.І. Бутенко, О.Г. Братель, О.В. Рожнова, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, Т.О. Коломоєць, Р.С. Мельник та інші. А вивченням застосування електронних доказів в адміністративному процесі займалися Авраменко О.В., Манжула А.А., Козинець І.Г., Зленко А.В. та інші.

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати поняття та застосування електронних доказів в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. У КАСУ, зокрема в ст. 99, чітко визначено поняття електронних доказів. Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані найчастіше зберігаються на картах пам'яті чи мобільних телефонах, на серверах чи системах резервного копіювання, а також на інших місцях збереження даних в електронній формі, зокрема і в інтернет мережі [8, с. 176].

У науковій літературі є різні визначення електронних доказів. Наприклад, А.Ю. Каламайко визначив термін «електронні докази» як передбачені законом процесуальні форми залучення текстової, звукової та візуальної інформації, яка створена та збережена за допомогою технічних та програмних засобів [9, с. 129].

У своєму дослідженні О.М. Лазько запропонував класифікацію електронних доказів, розділивши їх на види (можуть бути виконані у цифровій формі, звуковій формі та формі відеозапису) [10, с. 127]. С.Я. Фурса запропонувала виділяти докази, отримані за допомогою технічних засобів (фотографії, електронну інформацію, аудіо та відеозаписи) в окремі різновиди [11, с. 198].

Очевидно, що наявна значна кількість видів електронних доказів, а також джерел інформації, що є невичерпною, оскільки сьогодні технічний прогрес зумовлює виникнення нових видів електронних доказів. Так, до таких доказів можна зарахувати будь-яку інформацію, що розміщена на вебсайтах, опублікована в соціальних мережах або передана за допомогою месенджерів. Майже кожен користується інтернет-мережею, будь-які дані в будь-який час і в будь-якому місці можна викласти на вебсайтах. Ця інформація може бути як загальнодоступною, так і для обмеженого кола читачів. Але якщо вона буде містити дані, які дають змогу розкрити справу, то їх визначають як електронні докази. Сьогодні все більше набувають популярності соціальні мережі і месенджери, за допомогою яких відбувається спілкування, ними користується кожна друга людина. Переписки в месенджерах чи опубліковані пости в соціальних мережах можуть містити дані у вигляді фото, відео- чи аудіозаписів, а також текстові повідомлення щодо конкретних справ і будуть використані як електронні докази, звісно, якщо вони будуть належними, допустимими, достатніми і достовірними.

Електронні докази відрізняються від інших видів лише тим, що для їх відтворення необхідне використання відповідних технічних засобів. Вони існують у нематеріальному вигляді, їх можна переносити чи копіювати на інші джерела, при цьому не втрачаються їх основні характеристики. Також вони можуть існувати в декількох місцях одночасно, наприклад, якщо зроблено копію з телефона на інший пристрій,

то така інформація буде міститися на двох пристроях.

Проаналізувавши судову практику, можна сказати, що сьогодні часто виникають питання щодо оформлення, подання та дослідження такого виду доказів, тому що чинне законодавство досі потребує чіткого врегулювання цього питання. КАСУ визначає, що такі докази, як електронні, можуть подаватися як в оригіналі, так і в копіях, які обов'язково засвідчуються електронним підписом.

Такі докази прикріплюються до матеріалів справи і зберігаються в суді. Якщо подається копія доказу, то учасник справи повинен указати про наявність оригіналу в нього або в іншої особи. Крім того, КАСУ передбачає, що кожен учасник справи може подати паперовий варіант електронного доказу, в такому разі цей доказ буде вважатися не письмовим, а саме електронним [8, с. 176]. Для того, щоби встановити автора електронного документа, може використовуватися електронний підпис. Електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються як підпис. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа [12]. Накладенням електронного підпису завершується створення електронного документа (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»). Найбільш поширеним сьогодні є листування фізичних осіб, яке здійснюється шляхом використання електронної пошти. Докази у вигляді електронних листів не належать до вищезгаданих документів, тому їх непотрібно посвідчувати електронним цифровим підписом.

Існують електронні докази у вигляді аудіо- або відеозаписів, які також не посвідчуються таким підписом. Чинне законодавство не містить чіткого визначення про те, як повинні збиратися докази в електронній формі, про їх забезпечення, а також про методи їх дослідження, процедури ідентифікації особи, яка відповідальна за розміщення цієї інформації. Виникає багато непорозумінь щодо використання таких доказів, оскільки законодавець визначив лише загальні принципи їх застосування на практиці.

Так, виникає питання щодо визнання доказу копією чи оригіналом, бо немає визначених

критеріїв їх розмежування. Такі докази (як оригінали, так і копії) зберігаються або на картах пам'яті, або на дисках, що є сторонніми пристроями. У такому разі електронний документ буде визначатися оригіналом, якщо міститиме обов'язкові реквізити й електронний підпис автора.

Важливо зазначити, що для взяття судом до уваги електронних доказів необхідно правильно їх закріпити, що унеможлиблює виключення під час розгляду суддею.

Електронні докази мають бути належними, допустимими, достовірними і достатніми. У разі відсутності однієї з перерахованих особливостей доказів суд має право відмовитись брати до уваги доказ [8, с. 177].

На практиці в адміністративному судочинстві електронними доказами є не тільки текстові документи на паперових носіях, але і будь-яка інформація в електронному форматі, що включає в себе такі обставини справи щодо провадження. Щодо визначення поняття «електронні докази» юристи визначають щодо форми подання інформації та значно розширили поняття та узагальнення застосування електронних доказів порівняно із застосуванням письмових доказів [1].

Хочу наголосити, що системи резервного копіювання або носії є вже матеріальними доказами і мають зберігатися судом у справі у певному форматі, на нашу думку, як додаток. Треба звернути увагу: окремого копіювання, тобто зміни матеріального носія електронного доказу чинним законодавством не передбачено. На теперішній час потребують окремого, детального законодавчого врегулювання певні питання, а саме, наприклад, стосовно заміни або переведення паперового формату документів в їх електронні версії в системі здійснення діловодства суду. Як ми бачимо електронні докази – це мало застосовуються у судовому процесі, то переформатування паперового документа в електронний (а юристами цей процес не зафіксовано) – кожного дня застосування і питання порядку денного роботи кожного суду в регіонах.

Сторони судового слухання в більшості випадків не розуміють застосування навіть електронних документів та їхніх ознак та характеристик, відмінні риси від паперових документів. Зумовлено це ще тим, що система зміни та

передачі інформації на паперових носіях налічує понад 4 тисячі років, насамперед електронний документ застосовується менш ніж півстоліття, і як ми бачимо ще на такому етапі не змінив застосування паперових документів.

Застосування електронних доказів насамперед мають залежати поняттю доказів та ознакам, вимогам до них, і тому учасникам потрібно більш детально вивчити та аналізувати отримання та фіксацію цих електронних доказів.

Саме доказами в адміністративному судочинстві певні відомості, на підставі яких суд може встановити або відсутність фактів, подій, що актуалізують вимоги і заперечення сторін справи, та інші обставини, що мають фактичне значення для вирішення справи по суті. Такі відомості чи події може бути з'ясованої вивчено також і за допомогою електронних доказів.

Саме електронні, як і будь-які інші докази, є в застосуванні в кожній без обмежень категорії розгляду адміністративних справ. Суд не може застосовувати певні засоби доказування, а інші ні, тому застосування електронних доказів, є пріоритетним вибором учасників судової справи.

Електронні докази мають подаватися в оригіналі або в електронній копії, яка засвідчена електронним цифровим підписом. Але при цьому учасник справи, який подає копію електронного доказу, має зазначити, що у нього або в іншій особі є в наявності оригінал електронного підпису.

Електронний цифровий підпис є найбільшим реквізитом такої форми подачі електронного доказу (копії).

Перш за все, електронні докази, як і інші форми доказів, вивчаються судом на приналежність і допустимість за наступною структурою: визначення предмета докази і облік доказів, що відносяться до предмету та змісту доказування. Можна сказати, що дуже важливий етап є наступний - усунення доказів, вивчених чи взятих з порушенням застосування закону.

У своєму рішенні Верховний суд від 15 листопада 2018 р № 524/5536/17 констатує, що, якщо в постанові про притягнення особи до відповідальності не міститься посилань на технічні засоби, за допомогою яких було вчинено правопорушення, ці докази є недостатніми. І тому відповідно, порушення, допущені позивачем на

етапі збору та вивчення доказів, можуть зробити недійсним весь процес доказування у справі [1].

Також слід мати на увазі, що суд може відхилити певні докази через неприпустимість. Що це може означати?

Пояснюється це тим, що неможливо, наприклад, змінити модель будівлі тільки з такими зображеннями, як «було – стало». Це повинно супроводжуватися належним чином засвідченими підтверджуючими документами. Відповідні вимірювання, розрахунки та дії повинні виконуватися відповідальним установою. Складність такої роботи можна прирівняти до пошуку фахівців.

Найголовніша функція представників – сторін процесу – надати аргументи, щоб переконати суд в тому, що надані ними докази слід не тільки враховувати при винесенні рішення суду, а й підтверджувати їх обґрунтування та доводи. Зі своєї сторони суд, як ми вже описували, контролює та перевіряє перевіряє їх на відповідність визначенню доказів і деталізує правильність їх фіксації та застосування.

Чинний Кодекс адміністративного судочинства України регулює процес забезпечення та контролю застосування певних електронних доказів, зокрема, відтворення системи аудіозаписів та показу відеозаписів та відеофіксації. Законодавством чітко передбачено, що це має здійснюватися в залі суду або в певному спеціально обладнаному приміщенні. Саме у документі протоколі судового засідання основні технічні характеристики обладнання та носіїв записуються з відміткою часу відтворення (демонстрації). Саме після цих обставин справи суд заслуховує пояснення сторін справи. При потребі аудіозапис та демонстрацію відео можна повторити повністю або частково. Суд може найняти спеціаліста для уточнення інформації, що міститься в аудіо- та відеозаписах.

І тому не вивченим залишаються питання: як дослідити, наприклад, бази відомостей, подані до суду як електронні докази? Можна віднести значну кількість інформації, яка часто вимагає використання інших систем забезпечення. Невирішені питання залишаються, коли пропонується надіслати копії доказів іншій стороні, але це неможливо через обмеження доступу до таких документів.

На теперішній час є невивченими питання, які стосуються питання, чому звукозапис

судового засідання не застосовується в системі як електронний доказ, тому, що включає чітко записану позицію учасників, їхні показання та інші відомості. Можна зауважити що пояснення представників в адміністративному процесі також не входять до категорій засобів доказування, і вони повинні фіксуватися у письмовому форматі.

Слід зауважити, що ДСА дозволила надати протокол судового засідання в електронній формі.

Протягом тривалого періоду карантину, адвокати почали віддалено працювати, питання електронних доказів набули великого значення. Але, як ми вже зазначали, електронні докази є насамперед засобом доказування, і вони повинні бути відформатовані таким чином, щоб полегшити всебічне та ретельне вивчення справи.

Звичайно, сторони в першу чергу повинні спиратися на законодавче регулювання електронних доказів. Якщо суд сумнівається у законності тих чи інших електронних доказів і не надано жодних інших доказів, що підтверджують певний пристрій, то ймовірність того, що електронні докази будуть відхилені судом, безумовно є вірогідністю точною.

У грудні 2017 року набрав чинності Закон України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільно-процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів", головною ціллю якого було нормативне регулювання механізмів процесуальних вимог щодо ефективного забезпечення права на ефективний та безпечний суд в нашій державі. Цей акт не був проігнорований органом пробації, який доповнив категорію доказів електронними доказами та висновком експертів [2, с. 168].

В чинному кодексі адміністративного судочинства України посилається до доказів в адміністративному провадженні включають будь-які дані, на основі яких суд визначає наявність або відсутність обставин справи, що підтверджують твердження та заперечення сторін справи та інших обставин, що мають вирішальне питання для з'ясування обставин та рішень справи у судовому засіданні [3, ст. 72]

Відповідно до положення ст. 99 Кодексу адміністративного судочинства України, електронними доказами визначається інформація в

електронній (цифровій) формі, яка містить дані про факти, пов'язані зі справою, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео та записи голосу тощо), веб-сторінки (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та певні відомості, які містяться в електронному форматі. Саме такі відомості можуть зберігатися на портативних пристроях (картках пам'яті, стільникових телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання та інших електронних сховищах даних (і стосується Інтернету). Електронні докази мають бути застосовані в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, еквівалентному власноручному підпису відповідно до Закону України «Про цифровий електронний підпис».

Такі законодавчі новели надають учасникам справи право подавати електронні докази у друкованому вигляді, засвідчені у встановленому законодавством порядку, однак паперова копія електронного підтвердження не вважається письмовим доказом (ч. 3 ст. 3 ст. 94 КАСУ).

Включення електронних доказів до видів категорій доказів зумовлене попитом на розвиток інновацій та електронним та комп'ютерним прогресом суспільства, що дає змогу застосовувати різні інформаційні технології та джерела інформації. Тому, якщо повернутися до визначення сутності поняття «електронна (цифрова) інформація» (ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права»), то це аудіовізуальні твори, музичні твори (з або без тексту), комп'ютер «Комп'ютерні програми, фонограми, програми (трансляції) організацій мовлення, які знаходяться в електронній (цифровій) формі, придатній для читання та відтворення комп'ютером, яка може існувати та (або) зберігатися у формі одного або більше файлів (частин файлів), даних у базі даних даних для комп'ютерних накопичувачів, Інтернет-серверів, а також програм (трансляцій) організацій мовлення передаються за допомогою Інтернету.

Варто сказати, що електронний доказ – це будь-які відомості в електронній або цифровій формі, розміщена в Інтернеті, наприклад, повідомлення в соціальних мережах або голосові повідомлення, які можуть бути в мережі, об-

мін миттєвими повідомленнями та відкритий доступ тощо..

Щоб визнати електронний документ доказом, він повинен чітко бути представленим вимогам, викладеним у ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», який передбачає, що автор електронного документа повинен бути встановлений за допомогою електронного підпису. Створення електронного документа закінчується накладенням електронного підпису. У ст. 8 Закону зазначено, що юридичну силу електронного документа не можна заперечувати лише через те, що він знаходиться в електронній формі. Прийнятність електронного документа як доказу не може бути відмінена лише на підставі того, що він знаходиться в електронному форматі [4].

Також треба відмітити, що при прийнятті електронних доказів суд враховує чи є в наявності оригінал цих доказів. Також, якщо оригінал електронних доказів не представлений, а одна із сторін справи або суд ставить під сумнів сумісність копії (паперової копії) оригіналу, такі докази не розглядаються судом (частина 8 Стаття 99 КАСУ).

З вищевикладеного випливає, що копія документу та оригінал електронного документа повинні бути засвідчені електронним цифровим підписом. Суд прийшов до такої ж правової аргументації у справі № 226/1204/18 [5].

Судова практика також має поодинокі випадки, коли одна зі сторін посилається на відомості із соціальних мереж як на доказ. В певних випадках суди приймають такі докази у справі. Варто знати, що електронні докази подаються до суду в оригіналі, електронній або паперовій формі. Але коли ви подасте електронні документи (фотографії, відео, текст тощо) в оригіналі відповідно до ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», суд може потребувати застосування електронного цифрового підпису.

Таким чином, процедура реєстрації, реєстрації та перевірки електронних доказів залишається неврегульованою. Порядок їх подання повинен бути спрощений та уніфікований. У сукупності такі заходи дозволять уникнути непорозумінь у судовій практиці і суворо дотримуватися букви закону [2, с. 168]

До проблем можна і віднести систему або процедуру встановлення особи, створення своєрідного електронного тесту. Іноді буває досить складно встановити особу, яка створила та / або поширила негативну інформацію в Інтернеті. Наприклад, в адміністративних справах – № 826/19865/13-а, яке було розглянуто Окружним адміністративним районним судом міста Києва, одним з основних доказів, на якому базувалася позиція позивача, було роздрукування зображення та фотографії зі сторінки Facebook. Суд став на бік відповідача та відхилив позов. Рішення від 14.12.2013 показує, що позивач не надав доказів, що підтверджують, що сторінку Facebook створили та підтримують відповідач або його представники [6]. Суд також віжмітив, що кожен бажаючий може зареєструватися у Facebook під будь-яким ім'ям.

Таким чином, можна було створити та вести облік сторінки від імені відповідача, зокрема розмішуючи інформацію та фотографії. Ідентифікація такої особи під час розгляду справи неможливо [7, с. 130]

Певні зміни до Кодексу адміністративного судочинства України встановлюють такі вимоги щодо доказів, як належність (стаття 73), допустимість (стаття 74), надійність (стаття 75) та достатність (стаття 76). Норми КАС України в новій редакції взяли визначення цих понять, хоча вони носили суто теоретичний характер. Зміст статей 75-76 передбачають достовірність доказів, на підставі яких можна визначити справжні обставини справи та достатні докази, що загалом дозволяє зробити висновок про те, що обставини справи включені до справи. З питання достатності доказів для встановлення відповідних обставин справи суд вирішує відповідно до свого загального бачення.

Існують особливості документів, які мають ознаки електронних доказів, але фактично такими не є. Учасники справи також мають право подавати письмові докази в електронних копіях. Це твердження підтверджується положенням ст. 94 КАС України: «учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом». При цьому зазначений різновид доказів не належить до категорії електронних, він

вважається письмовим доказом, але переведним у цифрову форму.

Важливо зазначити, що для прийняття судом до уваги електронних доказів необхідно правильно їх закріпити, що унеможливує виключення при розгляді суддею. Електронні докази мають бути належними, допустимими, достовірними і достатніми. У випадку відсутності однієї із перерахованих особливостей доказів суд має право відмовити у прийнятті доказу. В свою чергу, учасники справи мають можливість подавати та витребувати докази, оглядати докази за їх місцезнаходженням, оглядати речові докази, які швидко псуються [13, с. 106].

Можемо зробити висновок, що використання електронних доказів у адміністративному судочинстві є досить складним процесом.

Налагодження процедурного механізму використання електронних доказів, їх дослідження у суді, збереження їх юридичних властивостей залишається питанням, яке потребує детального дослідження. Електронні докази знаходяться на одній сходинці з іншими видами доказів (речові докази, покази свідків, висновки експертів) та мають рівноцінну доказову спроможність [13, с. 107].

Висновки. Нові доказові стандарти щодо положень Кодексу адміністративного судочинства України, введених Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» є позитивними та актуальним, особливо враховуючи, що метою Закону є збільшити якість процесу та поліпшення правосуддя. Правильне наукове розуміння нових стандартів доказів дозволить повною мірою використовувати їх правову природу при перегляді та вирішенні адміністративних спорів та сприятиме підвищенню рівня захисту прав та інтересів учасників адміністративного процесу. Однак процедура запису та перегляду електронних доказів залишається нерегульованою. Організація їх подання повинна бути спрощена та уніфікована. У сукупності такі заходи допоможуть уникнути непорозумінь у судовій практиці та підвищать якість правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Арсірій Р. Про електронні докази в адміністративному судочинстві. URL: <http://oask.gov.ua/node/4524>.
2. Манжула А. А. Доказ в адміністративному процесі крізь призму інноваційних перетворень та інформатизації судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 167–169.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV (дата оновлення: 20.10.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top> (дата звернення: 29.12.2019).
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV (дата оновлення 07.11.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 29.12.2019).
5. Драчевська О. Голосові повідомлення в месенжерах визнають електронними доказами. *Закон і бізнес*. URL: www.zib.com.ua (дата звернення: 29.12.2019).
6. Ухвала Верховного Суду від 12.04.2018 у справі № 800/295/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1> (дата звернення: 29.12.2019).
7. Гаран О. В. Спеціальні ознаки електронних доказів у площині когнітивного консонансу. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство*. 2019. Т. 24. Вип. 1 (34). С. 125–134.
8. Козинець І. Г., Кравченко В. Я. Окремі питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 173–177.
9. Каламайко А.Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 127–132.
10. Лазько О.М. Перспективи розвитку електронних (технічних) засобів доказування в цивільному процесі України. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 125–129.
11. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі : наук-практпосіб. Київ : КНТ, 2005. 256 с.
12. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 21.02.2021).
13. Зленко А. В., Муляр Г. В., Ховпун О. С. Використання електронних доказів у адміністративному судочинстві. *Судова апеляція*. № 3 (56), 2019. С.101-107.

References:

1. Arsirii R. Proelektronni dokazy v administratyvnomu sudochynstvi. URL: <http://oask.gov.ua/node/4524>.
2. Manzhula A. A. Dokaz v administratyvnomu protsesi kriz pryzmu innovatsiinykh peretvoren ta informatyzatsii sudochynstva. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2020. № 1. S. 167–169.
3. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005 № 2747-IV (data onovlennia: 20.10.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top> (data zvernennia: 29.12.2019).
4. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih: Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 № 851-IV (data onovlennia 07.11.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (data zvernennia: 29.12.2019).
5. Drachevska O. Holosovi povidomlennia v mesenzherakh vyznaiut elektronnymy dokazamy. *Zakon i biznes*. URL: www.zib.com.ua (data zvernennia: 29.12.2019).
6. Ukhvala Verkhovnoho Sudu vid 12.04.2018 u spravi № 800/295/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1> (data zvernennia: 29.12.2019).
7. Haran O. V. Spetsialni oznaky elektronnykh dokaziv u ploshchyni kohnityvnoho konsonansu. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova. Pravoznavstvo*. 2019. T. 24. Vyp. 1 (34). S. 125–134.
8. Kozynets I. H., Kravchenko V. Ya. Okremi pytannia dokaziv ta dokazuvannia v administratyvnomu sudochynstvi na suchasnomu etapi. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2021. № 2. S. 173–177.
9. Kalamaiko A. Yu. Mistse elektronnykh zasobiv dokazuvannia ta okremi pytannia yikh vykorystannia v tsyvilnomu protsesi. *Pravo ta innovatsii*. 2015. № 2. S. 127–132.

10. Lazko O.M. Perspektyvy rozvytku elektronnykh (tekhnichnykh) zasobiv dokazuvannia v tsyvilnomu protsesi Ukrainy. *Yevropeiski perspektyvy*. 2015. № 1. S. 125–129.

11. Fursa S.Ya., Tsiura T.V. Dokazy i dokazuvannia u tsyvilnomu protsesi : nauk-praktposib. Kyiv : KNT, 2005. 256 s.

12. Pro elektronni dovirchi posluhy: Zakon Ukrainy vid 05.10.2017 r. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (data zvernennia 21.02.2021).

13. Zlenko A. V., Muliar H. V., Khovpun O. S. Vykorystannia elektronnykh dokaziv u administratyvnomu sudochynstvi. *Sudova apeliatsiia*. № 3 (56), 2019. S.101-107.